

УДК 069(5):[37+001]

Сьогодення та перспективи природничих музеїв як наукових і освітніх закладів в Україні

О. В. Червоненко

Національний науково-природничий музей НАН України (Київ)

The Current State and Perspectives of Natural History Museums as Research and Educational Centers in Ukraine. — Chervonenko, O. V. — The totals of the IV International Conference “Nature History Museums and their Role in Education and Science” are given. The importance of natural history museums in the preservation of a significant portion of world cultural heritage is highlighted. The paper also deals with the importance of natural history collections as the only reliable information sources about relationships in the nature in time and space, and with the value of those collections and natural history museums in education and enlightening work. Given the information about the conference’s participants and highlighted the necessity of establishing an association of specialists in nature history museology for the development of this field of science in Ukraine and bringing it closer to European standards.

Key words: natural history museum, scientific conference, nature diversity, history of science, Ukraine.

Протягом 27–30 жовтня 2015 року в Україні відбулася IV міжнародна конференція «Природничі музеї та їх роль в освіті і науці», організаторами якої стали Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Національний науково-природничий музей НАН України, Музей природи Харківського національного університету ім. Василя Каразіна та ICOM України. Старт конференцій цього напрямку був наданий з ініціативи Природничої секції Національного комітету Міжнародної ради музеїв (ICOM Україна). Конференції проходять кожні 2–3 роки:

- I Всеукраїнська науково-практична конференція «Природнича музеологія: теорія і практика»: вересень 2009 р., Кам’янець-Подільський;
- II Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні аспекти природничої музеології»: вересень 2012 р., Київ, Канів;
- III науково-практична конференція «Практичні питання природничої музеології»: жовтень 2013 р., Київ.

Українські природничі музеї зберігають чималу частку загальної світової спадщини та виконують багато функцій — це місце освіти, комунікації, збереження натурних артефактів і практично є місцем дослідження та усвідомлення складних взаємозв’язків та взаємовідносин у природі нашої планети. Різноманіття природи є найціннішим спадком геологічної й біологічної еволюції і одночасно одним із центральних об’єктів дослідження науковців.

На сьогодні мережа природничих музеїв в Україні є доволі розгалуженою, музеї існують як колекції академічних інституцій (у т. ч. природознавчих музеїв та інститутів НАН України), геологічні, зоологічні та ботанічні музеї університетів, колекції галузевих дослідних інститутів (включно з санепідемстанціями, станціями захисту рослин), природничі музеї природних заповідників та інших об’єктів природно-заповідного фонду, краєзнавчі та природознавчі музеї усіх рівнів — від обласних до міських. Ця мережа дозволяє не тільки накопичувати й вивчати матеріали з різних регіонів, але й постає як ефективне джерело фахової інформації та сховище еталонних об’єктів. Накопичення матеріалів, що є результатом кропітких досліджень кількох поколінь колекторів та дослідників, у природничих музеях дозволяє науковцям вирішувати величезну кількість питань. Збереження природничих колекцій є принципово важливим для розвитку фундаментальних досліджень природного різноманіття.

Corresponding author address: National Natural History Museum of NAS of Ukraine; Bohdan Khmelnytsky St. 15, Kyiv, 01030 Ukraine; e-mail: entomo@ukr.net

Однією з основних функцій музеїв є просвітницька діяльність, яка, однак, до сьогодні не стала предметом теоретичних досліджень та, на жаль, сприймається як засіб впливу лише на дітей та юнацтво. Розуміння потреб відвідувачів різного віку та врахування цього у своїй діяльності є одним із найактуальніших викликів сьогодні. Робота з різними категоріями відвідувачів у природничому музеї потребує використання різноманітних форм, для ілюстрації змін у живій та неживій природі у часі та просторі як результат тривалої еволюції під впливом різних факторів.

За останні десятиріччя у просторі природничих музеїв України відбулося чимало змін, серед яких головними, на наш погляд, є об'єднання спільноти працівників музеїв та пошук шляхів вирішення спільних проблем та напрямків розвитку, що було започатковано та закріплено в матеріалах згаданих вище конференцій [1].

Матеріали конференції 2015 р. охоплювали широкий спектр практичних та теоретичних питань природничої музеології, ролі природничих музеїв в освіті та науці. Доповіді учасників були присвячені історії формування та аналізу сучасного стану природничих музеїв та їх фондів колекцій, ролі музеїв у розвитку науки та поширенні природничих знань. Були також розглянуті питання обліку та каталогізації зразків, шляхів наповнення колекцій, експонування природних об'єктів, музейного менеджменту. Матеріали представлені у двох частинах. Перша частина присвячена загальним питанням та дослідженням геологів і географів та опублікована під заголовком «Частина I. Науки про землю» [2]. До другої частини увійшли праці біологічного напрямку музеології, які стосувались огляду біологічних колекцій, загальних питань музеології, історії природничих музеїв і колекцій, роботи музеїв як просвітницьких установ [3].

Загалом у конференції взяли участь 200 колег, що представляли понад 120 установ, серед яких були музеї, освітні й академічні заклади, науково-дослідні організації, установи природно-заповідного фонду. Установи НАН України були представлені Національним науково-природничим музеєм (Київ), Державним природознавчим музеєм (Львів), Інститутом зоології (Київ), Інститутом морської біології (Одеса), Інститутом екології Карпат (Львів), Чорноморським біосферним заповідником (Херсон), Інститутом геології та геохімії горючих копалин (Львів), Інститутом геохімії, мінералогії та рудоутворення (Київ), Інститутом географії (Київ) та ін.

Ядром конференції, відповідно до її назви, стали 14 університетів, у тому числі 5 природничих музеїв, зокрема Музей природи Харківського національного університету ім. Василя Каразіна, Зоологічний та Геологічний музеї Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Природничий музей Чернівецького університету, зоологічні музеї Львівського, Московського, Ніжинського, Кам'янець-Подільського, Луганського, Дрогобицького університетів, а також Національного лісотехнічного університету України, Природничого факультету Вроцлавського університету (Польща), університету Poitiers (Франція), Калінінградського музею бурштину (Росія), Тернопільського та Київського національних педагогічних університетів, Тернопільського медичного університету, Харківського аграрного університету, Державного гемологічного центру, Національного авіаційного університету.

Своє бачення ролі музеїв у освіті та науці представили також фахівці обсерваторій, національних природних парків, заповідників, природничих відділів краєзнавчих музеїв, наукових товариств. Були розглянуті пропозиції та завершені проекти Науково-інноваційної лабораторії «Динамічні моделі». Свої погляди на музеєфікацію об'єктів у природних умовах висловили фахівці Центру пам'яткознавства НАН України.

Робота конференції також дозволила зробити наступні кроки щодо створення реєстру природничих музеїв та відділів, приватних колекцій України, а також продовжити шлях до утворення асоціації (спілки) музеїв природничих наук. Маємо надію, що це сприятиме створенню високофахового музейного об'єднання, яке впливатиме на розвиток музейної справи в державі та стане активним суб'єктом музейної політики в Україні.

Література

1. Загороднюк, І. Конференції та видання циклу «Природничка музеологія» // Природничі музеї: роль в освіті та науці : Матеріали IV Міжнародної наукової конференції / Національний науково-природничий музей НАН України. — Київ, 2015. — Ч. 2. — С. 180–181. — ISBN 978-966-02-7728-1.
2. Природничі музеї та їх роль в освіті і науці : Матеріали Міжнародної конференції 27–30 жовтня 2015 р. — Київ, 2015. — Ч. 1. — 151 с.
3. Природничі музеї: роль в освіті і науці : Матеріали IV Міжнародної конференції / Національний науково-природничий музей НАН України. — Київ, 2015. — Ч. 2. — 184 с. — ISBN 978-966-02-7728-1.

Сьогодення та перспективи природничих музеїв як наукових і освітніх закладів в Україні. — Червоненко, О. В. — Наведено підсумки IV Міжнародної конференції «Природничі музеї та їх роль у освіті та науці». Підкреслено значення природничих музеїв у збереженні вагомої частки світової культурної спадщини. Окремо висвітлено значення природничих колекцій як єдиного достовірного джерела інформації щодо взаємовідносин у природі у часі та просторі, значення природничих музеїв та колекцій для освітянської та просвітницької роботи. Наведено інформацію щодо представництва конференції, підкреслена необхідність створення об'єднання фахівців музеїв природничого спрямування з метою розвитку музейної справи в Україні та наближення її до європейських стандартів.

Ключові слова: природничий музей, наукова конференція, природне різноманіття, історія науки, Україна.

Настоящее и перспективы естественнонаучных музеев как научных и просветительских учреждений в Украине. — Червоненко, О. В. — Подытожены результаты IV Международной конференции «Естественнонаучные музеи и их роль в образовании и науке». Подчеркнуто значение природоведческих музеев в сохранении значительной части мирового культурного наследия. Особое внимание уделено определению научных коллекций как единственного достоверного источника, демонстрирующего взаимоотношения в естественной среде во времени и пространстве, а также значение музеев как обучающих и просветительских центров. Приведена информация о представительстве конференции, подчеркнута необходимость образования ассоциации специалистов музейного дела природоведческой специализации с целью развития музейного дела в Украине и приближению его к европейским стандартам.

Ключевые слова: природоведческий музей, научная конференция, природное разнообразие, история науки, Украина.

Адреса для зв'язку: Національний науково-природничий музей НАН України; вул. Б. Хмельницького 15, Київ, 01030 Україна; e-mail: e-mail: entomo@ukr.net